

Retningslinjer for sakkyndigarbeid i domstolene

ADVOKATFORENINGEN

JURIST
FORBUNDET
DOMMERFORNINGEN

Riksdadvokatembetet

Regjeringsadvokaten

Retningslinjer for sakkyndigarbeid i domstolene

om utarbeidelse og bruk av sakkyndige bidrag i sivile saker og straffesaker

Retningslinjene er utarbeidet av Dommerforeningen, Riksadvokaten, Regjeringsadvokaten og Advokatforeningen.

Retningslinjene er utformet med sikte på at de ikke bare skal være til bruk for de juridiske aktører i rettspleien, men også for de sakkyndige selv, for medier og for allmennheten for øvrig.

Retningslinjene med de nærmere motiver finnes i rapporten «Kunnskap-skjøft og kommunikasjonsbehov» av 6. oktober 2014. Rapporten kan lastes ned på www.advokatforeningen.no/sakkyndighet.

November, 2014.

Retningslinjer

Retningslinje 1 Bruk av rettsoppnevnt sakkyndige

Ved avgjørelsen av om retten bør oppnevne sakkyndige, bør det tas hensyn til følgende:

- Om det faktiske tema den sakkyndige er begjært oppnevnt for krever kunnskap ut over allmennkunnskap;
- Om den form for sakkyndighet som begjæres, er av en slik karakter at domstolen vil ha nytte av det sakkyndige bevis;
- Om det bevisetema den sakkyndige er begjært oppnevnt for å belyse kan opplyses tilstrekkelig godt gjennom andre bevismidler.

Retningslinje 2 Bruk av sakkyndige vitner

Ved rettens vurdering av om et eller flere sakkyndige vitner skal tillates ført bør det legges vekt på følgende:

- Om det faktiske tema det sakkyndige vitne føres for å belyse, krever kunnskap ut over allmennkunnskap;
- Om den form for sakkyndighet det sakkyndige vitner føres om, er av en slik karakter at domstolen vil ha nytte av det sakkyndige bevis;
- Om det bevisetema det sakkyndige vitnet føres for å belyse, kan opplyses tilstrekkelig godt gjennom andre bevismidler.

Det skal legges vekt på om den part som ønsker å føre sakkyndig vitne pretenderer at retten vil ha nytte av det sakkyndige vitnets bevisbidrag.

Retningslinje 3 Opplysninger om sakkyndiges tilknytningsforhold

Rettsoppnevnt sakkyndig

Før retten oppnevner sakkyndige i en sak, bør de aktuelle kandidater fremlegge en kort, skriftlig redegjørelse om forhold som kan antas å få betydning for deres mulige rolle som rettsoppnevnt sakkyndig, med mindre retten finner at særlige grunner gjør en slik redegjørelse unødvendig.

Erklæringen bør inneholde opplysninger om:

- Tilknytning til noen av partene i saken, eller andre aktører som f.eks. vitner, andre oppnevnt sakkyndige eller sakkyndige vitner. Herunder familietilknytning og vennsforhold til sakens parter eller andre berørte, samt nåværende og tidligere ansettelsesforhold, kollegiale samarbeidsrelasjoner, kontorfellesskap e.l.
- Publikasjoner, kronikker, seminarinnledninger, tidligere sakkyndigoppdrag m.v. om det tema som skal være gjenstand for sakkyndig utredning
- Om det sakkyndige tema i saken reiser faglig omstridte spørsmål og om det foreligger ulike retninger eller «skoler» i fagmiljøet, herunder hvordan den foreslåtte sakkyndige plasserer seg i denne debatten
- Andre forhold som må antas å kunne ha betydning for den sakkyndiges uavhengighet

Sakkyndig vitne	<p>Et sakkyndig vitne bør etter vitneformaningen forespøres om tilknytningsforhold m.m. som kan ha betydning for det sakkyndige vitnets forklaring. Retten bør sørge for – enten gjennom egen utspørring eller ved å overlate dette til prosessfullmektigene – at følgende omtales.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilknytning til noen av partene i saken, eller andre aktører som f.eks. vitner, andre oppnevnt sakkyndige eller sakkyndige vitner, herunder familietilknytning og vennskapsforhold til sakens parter eller andre berørte, samt nåværende og tidligere ansettelsesforhold, kollegiale samarbeidsrelasjoner, kontorfellesskap e.l. • Publikasjoner, kronikker, seminarinnledninger, tidligere sakkyndigoppdrag m.v. om det tema som skal være gjenstand for sakkyndig utredning • Om det sakkyndige tema i saken reiser faglig omstridte spørsmål og om det foreligger ulike retninger eller «skoler» i fagmiljøet, herunder hvordan den foreslåtte sakkyndige plasserer seg i denne debatten • Andre forhold som må antas å kunne ha betydning for den sakkyndiges uavhengighet
-----------------	---

Retningslinje 4 Den sakkyndiges kvalifikasjoner

Rettsoppnevnt sakkyndig	Den som foreslås som rettsoppnevnt sakkyndig bør selv kort skriftlig overfor retten opplyse om hvilke kvalifikasjoner vedkommende har for å løse det foreslåtte sakkyndige oppdrag og også, der det er naturlig, hvilke tema den sakkyndige ikke anser å kunne foreta en vurdering av. Den sakkyndiges redegjørelse forelegges partene for uttalelse før oppnevning finner sted.
-------------------------	--

Sakkyndig vitne	<p>Et sakkyndig vitne bør selv før forklaring gis opplyse om hvilke kvalifikasjoner vedkommende har for å løse sitt sakkyndige oppdrag, og også, der det er naturlig, hvilke tema den sakkyndige ikke anser å kunne foreta en vurdering av.</p> <p>Utarbeider det sakkyndige vitnet skriftlig erklæring som legges frem, bør en slik redegjørelse inntas i erklæringen.</p>
-----------------	---

Retningslinje 5 Beviskrav, krav til årsakssammenheng og bevisvurderinger

Rettsoppnevnt sakkyndig og sakkyndig vitne	<p>Den sakkyndige bør redegjøre grundig for sine premisser og for terminologien som benyttes, blant annet hvilke årsakskrav som er lagt til grunn.</p> <p>Det bør klart fremgå når den sakkyndige foretar bevisvurderinger, og i tilfelle hvilket beviskrav (grad av sannsynlighet) som er anvendt.</p> <p>Den sakkyndige bør generelt redegjøre for tvil og eventuelt graden av tvil ved de enkelte funn.</p> <p>Det bør skilles mellom beskrivelsen av faktum og de faglige vurderinger som foretas på grunnlag av dette faktum, og det bør klart fremgå hvilke faktiske premisser den faglige vurderingen bygger på og hva som er grunnlaget for disse premissene.</p>
--	---

Retningslinje 6 Begjæring om oppnevning av sakkyndig og meddelelse om bruk av sakkyndig vitne

Rettsoppnevnt sakkyndig	<p>Begjæringen om oppnevning av sakkyndig bør inntas i et eget prosesskriv og gi en beskrivelse av følgende forhold:</p> <ul style="list-style-type: none">• Hva som skal bevises gjennom den rettsoppnevnte sakkyndige• Hvilken betydning det sakkyndige bevis vil ha i forhold til sakens øvrige bevisbilde• Hvilken form for sakkyndighet som utfra dette vil anses best egnet <p>Begjæringen kan også inneholde utkast til mandat for den sakkyndige, og forslag til én eller flere personer som antas å gjøre tjeneste som sakkyndig.</p> <p>Dersom begjæringen inneholder forslag til sakkyndige, bør begjæringen i størst mulig grad også inneholde opplysninger om den sakkyndiges tilknytningsforhold til partene og om vedkommendes kvalifikasjoner, jf. retningslinje 3 og 4.</p> <p>Begjæringen bør forelegges den annen part til uttalelse før retten tar stilling til oppnevningsspørsmålet.</p>
-------------------------	--

Sakkyndig vitne	<p>En part som ønsker å føre et sakkyndig vitne, bør i prosesskriv gi opplysninger om følgende:</p> <ul style="list-style-type: none">• Hva som skal bevises gjennom den rettsoppnevnte sakkyndige• Hvilken betydning det sakkyndige bevis vil ha i forhold til sakens øvrige bevisbilde• Hvilken form for sakkyndighet som utfra dette vil anses best egnet <p>I straffesaker bør det i bevisoppgaven angis hva som skal være tema for det sakkyndige vitnets forklaring.</p>
-----------------	--

Retningslinje 7 Mandatet

Rettsoppnevnt sakkyndig	<p>Mandatet for den sakkyndige bør opplyse om:</p> <ul style="list-style-type: none">• Hva den sakkyndige skal uttale seg om.• Hvilken metode den sakkyndige skal benytte• Hvilke fakta den sakkyndige skal bygge på.• At den sakkyndige bør gi uttrykk for tvil og hva som er årsaken til tvilen.• Oppdragets omfang.• Fristen for avslutningen av arbeidet. <p>Den sakkyndige bør i mandatet gjøres oppmerksom på at det må sikres notoritet rundt eventuell bevisinnhenting fra den sakkyndige gjennom egne undersøkelser eller annen form for bevisinnhenting. Notoriet kan sikres eksempelvis gjennom notater, referat fra de forklaringer som er mottatt, eller ved å gi en selvstendig beskrivelse av hva disse bevisene har gitt av informasjon.</p> <p>Før mandatet fastlegges, bør det forelegges for den sakkyndige til uttalelse.</p> <p>Den sakkyndige bør kommentere om mandatet er utformet på en slik måte at vedkommende kan løse oppdraget på forsvarlig vis.</p> <p>Mandatet bør etter den sakkyndiges kommentar forelegges partene til uttalelse før det endelig vedtas.</p>
-------------------------	---

Sakkyndig vitne Den part som fører et sakkyndig vitne, bør opplyse om hvilket mandat vitnet har fått og hvilke egne undersøkelser vitnet har gjennomført.

Retningslinje 8 Den sakkyndiges utførelse av oppdraget

Felles Den sakkyndige og det sakkyndige vitnet må sørge for å avklare om han har tilstrekkelig informasjon til å løse sitt oppdrag. Oppdraget skal løses på en objektiv måte i henhold til fagområdets standard for godt arbeid.

Rettsoppnevnt sakkyndig Den rettsoppnevnt sakkyndige kan innhente informasjon fra parter m.m. innenfor rammene av mandatet. Det skal sikres notoritet rundt informasjonsinnhentingen, jf. retningslinje 7.

Dersom den rettsoppnevnt sakkyndige ser behov for endring i mandatet, skal vedkommende straks underrette retten med kopi til partene. Det samme gjelder om han ikke får de opplysninger han trenger, eller av andre grunner finner det vanskelig å løse sitt oppdrag.

Dersom den sakkyndige mottar opplysninger om forhold som anses som en særlig viktig premiss for den sakkyndige vurdering som skal foretas, bør begge parter gis anledning til å uttale seg om dette.

Sakkyndig vitne Et sakkyndig vitne i sivile saker kan rette henvendelse til motparten for å få brakt faktiske forhold på det rene under sitt arbeid. Slik kontakt bør avtales med prosessfullmektigene. Det bør sikres notoritet rundt informasjonsinnhentingen.

I straffesaker bør politiets sakkyndige vitner sikre at det er slik notoritet rundt eventuell bevisinnhenting som angitt i retningslinje 7.

Dersom siktede engasjerer egne sakkyndige og ønsker å føre slike som vitner, bør det redegjøres for hvilke egne undersøkelser den sakkyndige baserer sine vurderinger på.

Retningslinje 9 Den sakkyndiges erklæring

Rettsoppnevnt sakkyndig	Den sakkyndige bør som hovedregel avgi skriftlig erklæring. Den sakkyndiges erklæring bør inneholde blant annet: <ul style="list-style-type: none">• Opplysninger om mandatet og den sakkyndiges kvalifikasjoner• Metode og fremgangsmåte som er benyttet• Begrepsbruk som er benyttet• Krav til årsakssammenheng og bevis• De faktiske forhold som legges til grunn og grunnlaget for dette• Den sakkyndiges faglige vurderinger• Eventuell faglig uenighet på området• Den sakkyndiges konklusjoner
-------------------------	---

Sakkyndig vitne	Hvis det sakkyndige vitne skal fremlegge skriftlig erklæring, bør den inneholde: <ul style="list-style-type: none">• Opplysninger om mandatet og den sakkyndiges kvalifikasjoner• Metode og fremgangsmåte som er benyttet• Begrepsbruk som er benyttet• Krav til årsakssammenheng og bevis• Evt. faglig uenighet på området• Den sakkyndiges konklusjoner
-----------------	--

Retningslinje 10 Fremleggelse av den sakkyndiges arbeid i retten

Rettsoppnevnt sakkyndig	En rettsoppnevnt sakkyndig bør gis anledning til å fremstille resultatene av sine undersøkelser muntlig. Dokumentasjon av hele eller store deler av den sakkyndige rapport bør normalt utelates hvis den er sendt ut på forhånd. Den sakkyndige bør først avhøres av retten, og så av advokatene.
Sakkyndig vitne	Et sakkyndig vitne bør gis anledning til å fremstille resultatene av sine undersøkelser muntlig. Det sakkyndige vitne bør normalt først avhøres av den som har tilkalt det, deretter av motpartens advokat og til slutt av retten.
Felles	Retten bør legge en plan for avhør av rettsoppnevnt sakkyndig og sakkyndige vitner som tar best mulig hensyn til rettens behov for sakens opplysning. Sakkyndige og sakkyndige vitner bør være tilstede ved hverandres forklaring, særlig hvis det dreier seg om uenighet av betydning.

Rettsoppnevnt sakkyndige – straffesaker

Tema	Kommentar	Hjemmel
Oppnevning	Den som er rettsoppnevnt er pliktig til å påta seg vervet. Den sakkyndige bør før oppnevningen som regel forespørres om han er villig til å påta seg vervet	Strprl § 138 første og andre ledd
Godtgjørelse	Godtgjøres etter reglene i lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse mv. Fastsettelsen av salæret til de sakkyndige skjer etter reglene i salærforskriften. Omfattes av sakens omkostninger	Strprl § 138 tredje ledd Lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse mv. §§ 9 og 10 Salærforskriften Strprl §§ 436 og 437
Antallet sakkyndige	Det skal som hovedregel oppnevnes en sakkyndig	Strprl § 139
Partenes innflytelse på personvalget	Partene skal høres før oppnevning skjer. Er partene enige om personvalget, skal denne som regel oppnevnes	Strprl § 141
Habilitet	Sakkyndige som er inhabile etter domstoloven §§ 106 og 108 bør ikke oppnevnes når det kan unngås	Strprl § 142
Mandat	Retten fastsetter skriftlig mandat til den sakkyndige. Partene kan av retten pålegges å utarbeide forslag til mandat	Strprl § 142 a
Møteplikt	Rettsoppnevnte sakkyndige har samme møteplikt som vitner	Strprl § 143 første ledd
Erklæring	Den rettsoppnevnte sakkyndige avgir som regel skriftlig erklæring	Strprl § 143 andre ledd

Tema	Kommentar	Hjemmel
Tilstedeværelse i retten – muntlig forklaring	Avhøres etter de samme regler som gjelder for vitner. Kan være til stede under hele forhandlingen. Retten kan tillate den sakkyndige å stille spørsmål til parter, vitner og andre sakkyndige	Strprl § 144
Forsikring	Den sakkyndige skal avgi forsikring	Strprl § 145
Kontroll med den sakkyndiges arbeid	Ekstern kontroll av den sakkyndiges erklæring i rettsmedisinske spørsmål	Strprl § 147
Rettspsykiatriske undersøkelser – vilkår for oppnevning	Dersom det er nødvendig for avgjørelsen av saken, kan retten beslutte at siktede skal underkastes rettspsykiatrisk undersøkelse ved oppnevnte sakkyndige	§ 165 første ledd
Rettspsykiatriske undersøkelser – obligatorisk	Siktede skal alltid undergis rettspsykiatrisk undersøkelse når det er aktuelt å idømme eller opprettholde overføring til tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg, eller idømme overføring til anstalt under kriminalomsorgen	§ 165 andre ledd
Rettspsykiatriske undersøkelser – kontroll	Ekstern kontroll av den sakkyndiges erklæring	Strprl § 147

Rettsoppnevnt sakkyndige – sivile saker

Tema	Kommentar	Hjemmel
Definisjon av det sakkyndige bevis	«Sakkyndig bevis er en fagkyndig vurdering av faktiske forhold i saken»	Tvisteloven § 25-1
Vilkår for oppnevning	Retten kan oppnevne sakkyndige etter begjæring fra en part, eller av eget tiltak i saker uten fri rådighet	Tvisteloven § 25-2 (1)
Vilkår for oppnevning	Retten kan oppnevne sakkyndig når det er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag	Tvisteloven § 25-2 (1)
Vilkår for oppnevning	Retten kan etter nærmere vilkår oppnevne sakkyndige for å sikre balanse mellom partene	Tvisteloven § 25-2 (2)
Antallet sakkyndige	Det skal som hovedregel oppnevnes en sakkyndig	Tvisteloven § 25-3 (1)
Partenes innflytelse på valget – krav til den sakkyndige	Har partene begjært samme sakkyndige oppnevnt, skal denne som hovedregel oppnevnes. Den sakkyndige må ha den nødvendige kyndighet og erfaring	Tvisteloven § 25-3 (2)
Habilitet	En sakkyndig som ville vært inhabil som dommer, skal ikke oppnevnes	Tvisteloven § 25-3 (3)
Mandat	Retten fastsetter den sakkyndiges mandat. Partene kan av retten pålegges å utarbeide forslag til mandat	Tvisteloven § 25-4
Skriftlig erklæring	Den sakkyndige skal som hovedregel avgi skriftlig erklæring. Flere sakkyndige kan som hovedregel avgi felles erklæring	Tvisteloven § 25-5 (1)

Tema	Kommentar	Hjemmel
Møteplikt	Den sakkyndige har plikt til å møte for å avgi forklaring i rettsmøte.	Tvisteloven § 25-5 (2)
Tilstedeværelse i retten	Kan være tilstede under forhandlingene. Retten skal tillate den sakkyndige å stille spørsmål til parter, vitner og andre sakkyndige når det er nødvendig for å utføre sakkyndigoppdraget	Tvisteloven § 25-5 (3)
Muntlig forklaring – forsikring	Den sakkyndige avgir muntlig forklaring, og avhøres etter de samme regler som for vitner. Skal avgi forsikring	Tvisteloven § 25-5 (4)
Godtgjørelse – sakskostnader	Godtgjøres etter reglene i lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse mv. Fastsettelsen av salæret til de sakkyndige skjer etter reglene i salærforskriften. Saksøker dekker utgiftene til sakkyndige, med mindre det i lov er fastsatt noe annet. Utgiftene til sakkyndige omfattes av partenes sakskostnader.	Lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse mv. §§ 9 og 10 Salærforskriften Rettsgebyrloven § 2 andre ledd Tvisteloven § 20-5

Sakkyndige vitner - straffesaker

Tema	Kommentar	Hjemmel
Tilstedeværelse i retten – forklaring – forsikring	Sakkyndige vitner avgir forklaring etter samme regler som for vitner. De kan være til stede under hele forhandlingen. Avgir forsikring som rettsoppnevnte sakkyndige. Straffeprosessloven inneholder ikke regler om at det sakkyndige vitnet kan stille spørsmål, men i praksis synes retten å tillate at sakkyndig vitne stiller spørsmål	Strprl § 149
Godtgjørelse	Dekkes av den som fører vitnet. Retten kan etter omstendighetene tilkjenne sakkyndige vitner godtgjørelse som for oppnevnte sakkyndige. Omfattes av omkostningene ved straffesaken	Lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse mv. § 10 siste ledd Salærforskriften § 5 Strprl §§ 436, 437

Sakkyndige vitner – sivile saker

Tema	Kommentar	Hjemmel
Føring av sakkyndigbevis	En part kan føre vitne som sakkyndig bevis	Tvisteloven § 25-6 (1)
Skriftlig erklæring	Den sakkyndige kan fremlegge skriftlig erklæring dersom partene er enige om dette eller dersom det gis adgang til å avhøre den sakkyndige	Tvisteloven § 21-12 (2)
Tilstedeværelse i retten – forklaring – forsikring	Sakkyndige vitner avhøres etter reglene for vitner. De kan følge forhandlingene i sin helhet, og kan tillates å stille spørsmål til parter, vitner og sakkyndige. Avgir forsikring som vitner.	Tvisteloven § 25-6 (2)
Godtgjørelse	Dekkes av den parten som fører vitnet. Omfattes av partenes sakskostnader	Tvisteloven § 20-5

